

Punt de Vista

EL PUNT AVUI+

JOAN BOSCH I ROURA, president
JOAN VALL I CLARA, vicepresident
PERE CARRERAS, director general

EL CATALANISME TRADICIONAL VA CONVERTIR LA LLENGUA EN EL NUCLI DE LA NACIÓ

Agustí Colomines
i Companys

Professor a la UB. Director de la Fundació Catdem

Cultura i secessió

La desfeta militar del 1939 va comportar l'exili de milers de persones, entre elles un nombrós grup d'intel·lectuals (Pompeu Fabra, Josep Trueta, Ferran Soldevila, Pere Bosch Gimpera, Anna Murià, Josep Carner, Pau Casals, Josep Lluís Sert, Mercè Rodoreda, Agustí Bartra, Xavier Benguerel, Antoni Rovira i Virgili, entre altres). Certament, la guerra i el seu desenllaç van tenir uns efectes molt negatius per a la continuïtat de la tradició intel·lectual catalana. La repressió cultural franquista es va afegir a la repressió directament política, social i econòmica. Per Rafael Tasis, per exemple, la magnitud del desastre del 1939 era molt superior als efectes del 1714, perquè per als catalans la desfeta tenia dimensions més tràgiques que no pas per als espanyols: "L'enfonsament de la República i àdhuc la submissió a una política estrangera autoritària, no representa la mort de llur esperit ni de llur idioma. Han perdut la llibertat, però no han perdut res més. Mentre que nosaltres, els catalans, ho hem perdut tot." La rotunditat bel·ligerant d'aquestes afirmacions –va escriure Albert Mament– respon al pensament, més o menys difús, de tota una col·lectivitat vençuda, o si més no dels grups dirigents, que van veure com el bo i millor de tot un poble empenia un èxode terrible, que incloïa gent de totes les generacions i de totes les tendències.

L'ESTAT FRANQUISTA VA APLICAR una política repressiva sistemàtica amb el propòsit d'esborrar la diversitat cultural i lingüística catalana. Com ja va dir Josep Benet fa molts anys, allò fou un real intent de genocidi cultural. El fracàs d'aquell intent no invalida que la intenció hi va ser, incloent-hi el que explica el savi August Rafanell a *Notícies d'abans d'ahir* (A Contra Vent, 2012) sobre la tolerància que el règim va mostrar per un model retrògrad de llengua, prefabricada, durant "els anys mortals" de postguerra. I ho va fer no tant per la voluntat d'humiliar una cultura amorrent-la a la seva prehistòria, com per la furiosa determinació d'extirpar d'arrel "el gran focus de malignitat" que identificava amb la República. Aquell model prenmatiu era tolerat, diu Rafanell, perquè "era la llengua de la Catalunya prèvia al mal". Que l'extrema dreta reivindicés Frederic Mistral o Jacint Verdaguer responia a la mateixa raó: eren elogiats com a poetes antirevolucionaris. A la

CRISTINA LOSANTOS

dècada dels seixanta, també Josep Maria de Sagarra seria considerat "un element assimilable", que el franquisme intentaria apropiarse imposant-li la màxima distinció civil de l'Estat, la creu d'Alfons X el Savi, per assimilar-lo i despullar-lo de l'aura popular catalanesca que havia tingut. No ho va aconseguir però va provocar moltes discussions entre els catalanistes.

El fre que va significar el franquisme va estar a punt d'estrangular la cultura catalana per escombrar-la definitivament

EL CATALANISME TRADICIONAL va convertir la llengua en el nucli de la nació. I tanmateix, potser posteriorment no hem sabut apreciar prou bé que la llengua només podria perviure si el fet cultural aconseguia un lloc preeminent en el discurs i el debat polític. El modernisme i, sobretot, el noucentisme ho tenien molt més clar. Però el fre que va significar el franquisme va estar a punt d'estrangular la cultura catalana per escombrar-la definitivament. O si més no folkloritzar-la. Els esforços fets des de l'exili eren gairebé agònics. Encara que avui dia ningú se'n recordi, *Les formes de la vida catalana*, del filòsof i assagista Josep Ferrater Móra (1912-1991), publicat a Santiago de Xile el 1944, va ser un llibre important en la represa. Ferrater era conscient, al capdavant ho vivia en pròpia pell, que Catalunya patia una ruptura i una crisi profundes: "Així –declara en el pròleg–, la meua anàlisi de l'existència catalana pretén somou-

re-la en els instants que sembla oblidar la seva pròpia essència i abocar-se a tot el contrari del que podria justificar-la: en els instants que, trencada pel dolor la seva continuïtat, perd el seny i la mesura i manca d'ironia." Les quatre categories o formes que Ferrater considera específiques dels catalans eren, precisament, la continuïtat, vinculada a l'estima pel treball i al foment de la iniciativa individual; el seny, vist com una síntesi entre raó i experiència; la mesura, antiromàntica i d'arrel mediterrània, i la ironia, instrument de combat contra el fanatisme i factor neutralitzador de les adversitats. En síntesi, l'anàlisi ferrateriana, falcada en les tesis de l'idealisme alemany sobre l'esperit de la nació, encara estava impregnada de l'ideari noucentista.

AMB 'QUINA MENA DE GENT SOM', escrit entre el 1938 i el 1947 però no editat fins al 1970, Gaziel va fer un pas més que no s'ha acabat de copsar. Aquest llibre consta de quatre assaigs. Aquí m'interessa destacar el quart, *El desconhort*, el més penetrant de tots, perquè l'inicia discutint els postulats nacionalistes de Prat de la Riba a

partir de la idea de la feblesa congènita de la nació catalana. Diu que hi predomina una concepció econòmica de la vida més que no pas cultural. Amb una forma de ser, prossegueix, que s'ha trobat amb l'absurd històric de voler practicar un imperialisme, per dir-ho a la manera d'Enric Ucelay Da Cal, que n'és l'antípoda perfecte. Ens trobem davant d'una veritable tragèdia col·lectiva, afirma Gaziel, perquè "el que ens repugna, als uns dels altres, és precisament allò que constitueix el fons més pregon de l'ànima aliena". El contenciós sembla no tenir solució. Segons Gaziel, Catalunya les havia assajades totes –fins la de deixar-se assimilar per Espanya–, i totes havien fracassat. Formulem-ho en present: totes han fracassat. Si abans la solució passava per donar protagonisme a la cultura, passats els anys encara som en aquest mateix punt. Potser pagaria la pena decidir-se d'una vegada: cultura i secessió.